

**Відокремлений структурний підрозділ
«Харківський торговельно-економічний фаховий коледж
Державного торговельно-економічного університету»**

Циклова комісія економіки, управління та адміністрування

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Економічна психологія

повна назва навчальної дисципліни

для підготовки
здобувачів освіти
ступеня

фаховий молодший бакалавр

фаховий молодший бакалавр, молодший бакалавр, бакалавр

курсу

другого

курс навчання здобувачів освіти, на якому викладається дисципліна

статус дисципліни

вибіркова

обов'язкова/вибіркова

Харків, 2023 рік

Розробник: Тихонович Вікторія Миколаївна, викладач циклової комісії економіки, управління та адміністрування, спеціаліст вищої категорії, кандидат педагогічних наук, професор

Програму обговорено та схвалено на засіданні циклової комісії економіки, управління та адміністрування, протокол від 01.09.2023 р. № 1.

Голова циклової комісії

Марина МЕЛЬНИЧУК

Програму розглянуто та затверджено на засіданні методичної комісії, протокол від 01.09.2023 р. № 1.

Голова методичної комісії

Олена ЗОЛОТУХІНА

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Предметом навчальної дисципліни «Економічна психологія» є механізми людської психіки, що визначають поведінку особистості і соціальних груп у відповідь на зміни таких економічних чинників як відносини власності, інфляція, умови найму і оплати праці, фінансові кризи, реклама тощо.

Метою навчальної дисципліни є оволодіння теоретико-методологічними знаннями про способи та механізми дії економічних чинників на психіку людини, набуття навичок аналізу моделей економічної поведінки, психологічних закономірностей економічної діяльності різних суб'єктів господарювання, уміння виділяти особливості психологічних механізмів економічної поведінки.

Завдання:

1. Сформувати розуміння теоретико-методологічних основ економічної психології та їх виявів у діяльності.

2. Розкрити особливості взаємозв'язку економічної свідомості та економічної поведінки особистості, проблеми прийняття рішень.

3. Визначити місце грошей як чинника соціально-психологічного впливу на людей у сучасному суспільстві.

4. Розглянути основні психологічні аспекти споживчої поведінки та факторів, що зумовлюють вибір її типу.

5. З'ясувати особистісні передумови вибору підприємницької діяльності та здібності, необхідні для успіху в ній.

У результаті вивчення дисципліни здобувач освіти має

знати:

– закономірності, принципи, підґрунтя, історію становлення та понятійно-категоріальний апарат економічної психології;

– основні форми, функції та структуру економічної свідомості, психологічні механізми економічної поведінки та прийняття рішень;

– психологічні аспекти грошей, чинники, що впливають на ставлення до грошей, особливості впливу грошей на формування особистості, психологічні аспекти проблеми багатства і бідності;

– психологічні особливості, моделі та типові ефекти поведінки споживача;

– передумови підприємницької поведінки, психологічні проблеми та можливі бар'єри у підприємстві;

вміти:

– аналізувати психологічні закономірності економічної діяльності суб'єктів господарювання;

– використовувати діагностичні методи для вивчення психологічних аспектів економічної діяльності на рівні індивіда, соціальної групи, виробничого колективу;

– аргументовано викладати власні погляди на актуальні проблеми економічної психології;

- оцінювати ризики в реалізації прийнятих рішень, визначати рівень довіри в економічних відносинах як чинників економічної поведінки;
- використовувати психологічні знання при реалізації професійних функцій.

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Теоретико-методологічні засади економічної психології

Значення психологічних знань у життєдіяльності людини. Етапи розвитку психології як науки. Зміни в розумінні об'єкта, предмета і цілей психології. Об'єкт, предмет, мета та завдання психології на сучасному етапі. Основні категорії психології: психіка, свідомість, психічне відображення.

Економічна психологія як самостійна галузь психології. Об'єкт, предмет, мета та завдання економічної психології. Напрями дослідження економічної психології. Методологічні принципи економічної психології. Традиційно-психологічні, загальнонаукові, психолого-економічні методи дослідження. Опитування, спостереження, експеримент. Майданчикові дослідження, синектика, морфологічний аналіз, логіко-теоретичний аналіз, методи моделювання.

Історія виникнення та розвитку економічної психології. Економічна психологія в системі наук. Зв'язок з науками соціологічного спрямування. Місце в системі психологічних та економічних наук.

Тема 2. Економічна свідомість та економічна поведінка

Поняття економічної свідомості, його сутність та природа. Основні форми економічної свідомості – масова, групова та індивідуальна. Функції економічної свідомості: відображально-інформаційна, комунікативна, оціночна, акумулятивна, регулятивна.

Структурні компоненти економічної свідомості: економічні емоції та почуття, які виникають в процесі переживання, суб'єктом економічної діяльності; перцептивну сфера; економічні уявлення та економічне мислення; вольові компоненти економічної діяльності: економічні норми, економічний інтерес, економічний вчинок, економічна діяльність.

Механізми економічної свідомості. Дія економічної свідомості в системі прямих і зворотних зв'язків з навколишньою дійсністю. Форми функціонування економічної свідомості: знання, уявлення, оцінки і переконання.

Сутність поняття економічної поведінки. Різновиди економічної поведінки. Взаємозв'язок економічної свідомості і поведінки. Суспільна свідомість як фактор економічної поведінки: традиції, ритуали, соціокультурні фактори, релігія. Групова свідомість як фактор формування економічної поведінки: соціальні, групові, вікові, рольові очікування, що відповідають нормам і еталонам поведінки, притаманним групі. Ситуаційні фактори формування

економічної поведінки: наслідування, мода, реклама. Індивідуально-психологічні фактори формування економічної поведінки: когнітивний, афективний, потребнісно-мотиваційний, вольовий компоненти економічної поведінки. Когнітивні компоненти економічної свідомості. Вольові компоненти економічної поведінки.

Процес прийняття рішення в економічній психології. Етапи цього процесу: збір, обробка та аналіз інформації; опис проблемної ситуації; діагностування виявленої проблеми; прийняття рішення. Види прийняття рішень.

Чинники, що впливають на процес прийняття економічних рішень: раціональність / нераціональність; прийняття рішення в умовах невизначеності; ефект насиченості; психологія колективної дії; вплив особистісних якостей людини у прийнятті економічного рішення; вплив соціально-психологічних чинників на прийняття економічного рішення; мотиваційно-вольові чинники. Ризик у прийнятті економічних рішень.

Тема 3. Психологія грошей

Психологічні аспекти грошей. Сутність та функції грошей. Психологія грошей як розділ економічної психології. Гроші як психологічне явище. Напрями дослідження психології грошей. Передумови розвитку психологічних досліджень феномена грошей у: психоаналізі, біхевіоризмі, теорії розвитку, роботах когнітивістів. Індивідуальні та групові відмінності у ставленні до грошей.

Чинники, що впливають на ставлення до грошей. Підходи у вивченні проблеми ставлення до грошей: із загальнопсихологічної позиції ставлення особистості та з позиції грошових установок. Тенденції, що впливають на ставлення до грошей в українців: традиційна економічна свідомість; радянський менталітет; вплив західного економізму; кризовий характер економіки. Ставлення до грошей у процесі соціалізації дітей. Ставлення до грошей у контексті грошових установок. Інструменти дослідження установок стосовно грошей: «Шкала грошових уявлень та поведінки» (А. Фернем), «Шкала грошової етики» (Т. Танг). Зв'язок установок стосовно грошей з демографічними (стать, вік, соціальний клас), національними і особистісними факторами.

Типи і акцентуації особистості в монетарній поведінці. Типологія Г. Голдберга та Р. Льюїса. Дослідження грошових неврозів П. Формана. Класифікація невротичних типів особистості. Типологія Мерріл і Рейд.

Вплив грошей на формування особистості. Вікові етапи формування ставлення до грошей. Кишенькові гроші. Гендерні відмінності в ставленні до грошей у дітей та підлітків. Вплив якостей людини на її ставлення до грошей

Психологічні аспекти проблеми багатства і бідності. Параметри опису соціальних уявлень про багату і бідну людину: економічний, соціальний, соціально-психологічний, індивідуально-психологічний, психолого-економічний.

Теоретичні підходи до вивчення проблеми бідності. Особистісні характеристики бідних. Основні стимули збільшення заробітку. Причини боргів.

Тема 4. Психологія споживчої поведінки

Споживча поведінка як об'єкт дослідження. Сутність поведінки споживача. Історія проведення досліджень поведінки споживачів. Форми влади ринкового суспільства над особою: потреби, що нав'язуються, прискорене споживання, випереджаюче споживання в кредит, наростаючий потік речей, тиск реклами.

Чинники споживчого вибору. Функціональний та нефункціональний попит. Властивості емоційного вибору: внутрішня цілісність, самомотивованість, нез'ясовність. Класифікації причин, що впливають на прийняття рішення про купівлю. Класифікація Ж. Ф. Кролару: безпека, прихильність, комфорт, гордість, економія.

Моделі та типові ефекти поведінки споживача. Ефекти, що відображують нефункціональний попит у найбільш типових моделях поведінки: тимчасових переваг при покупці; оберненої залежності; загального вагону; «індивідуаліста»; ефект Веблена; «ціна-якість». Модель Ф. Котлера. Модель Андріасена. Модель Ховарда Шеса. Модель Нікосія. Модель Бетмана.

Типології споживачів. Індивідуальні особливості, що впливають на споживчу поведінку людей: мотиваційні, вольові, комунікативні особливості і співвідношення раціонального і емоційного в профілі особи. Типи споживачів: індивідуалісти, сімейні, посередники, постачальники або представники фірм, чиновники або державні співробітники. Соціальні чинники, що впливають на вибір споживача. Класифікація споживачів на основі методики VALS 1. Класифікація споживачів на основі методики VALS 2. Психометричний метод для дослідження психології споживачів (В. Макдональд).

Тема 5. Психологія підприємництва

Психологічні передумови підприємницької поведінки. Сутність понять «підприємництво», «підприємець». Концепція підприємництва Й. Шумпетера. Причини, які спонукають людей зайнятися підприємницькою діяльністю: внутрішні та зовнішні. Основні системи координат, через які можна визначити життєві стратегії підприємця. Три основні категорії умов розвитку підприємництва: політика держави відносно приватного бізнесу; культура, або система цінностей суспільства; схильність до підприємництва. Психологічні проблеми підприємництва: політико-психологічна проблему взаємин підприємництва з державою; проблему образу підприємця в масовій свідомості; проблему вивчення психологічного портрета підприємця. Ключові і додаткові характеристики підприємця.

Психологічний портрет підприємця. Підходи до проблеми пошуку суб'єктивних психологічних передумов успішної підприємницької діяльності. Блоки якостей, важливих для психологічного портрета підприємця: інтелектуальний, комунікативний, мотиваційно-вольовий. Види підприємницьких ризиків. Творчість (інноваційність) в підприємницькій

діяльності. Особистісні якості підприємця, що перешкоджають успіху в бізнесі. Соціальні типи підприємців. Психологічні типи підприємців.

Психологічні бар'єри підприємництва: загальні та специфічні. Типологія психологічних бар'єрів, що відображає істотні для підприємництва характеристики людської поведінки.

Навчально-методичне забезпечення освітнього компоненту доступне на Порталі навчальних ресурсів Харківського торговельно-економічного фахового коледжу ДТЕУ.

3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Теми дисципліни	Обсяг у годинах											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		Лк	Сз	Пз	Лз	СРС		Лк	Сз	Пз	Лз	СРС
Тема 1. Теоретико-методологічні засади економічної психології	18	4	–	4	–	10	–	–	–	–	–	
Тема 2. Економічна свідомість та економічна поведінка	18	6	–	6	–	6	–	–	–	–	–	
Тема 3. Психологія грошей	18	6	–	6	–	6	–	–	–	–	–	
Тема 4. Психологія споживчої поведінки	18	6	–	6	–	6	–	–	–	–	–	
Тема 5. Психологія підприємництва	18	6	–	6	–	6	–	–	–	–	–	
Усього годин / кредитів ECTS	90	28	–	28	–	34	–	–	–	–	–	

4. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Теоретико-методологічні засади економічної психології

Питання 1. Еволюція людського фактору в економічній думці.

Питання 2. Основні сфери і проблеми економічної психології в умовах соціально-економічних змін в Україні.

Тема 2. Економічна свідомість та економічна поведінка

Питання 1. Аналіз феноменів підприємництва в історичному ракурсі.

Питання 2. Психологічні затрати економічного рішення.

Тема 3. Психологія грошей

Питання 1. Стратифікація людей стосовно величини оплати праці, витрати грошей.

Питання 2. Психологічні особливості функціонування грошей поза сферою товарного виробництва.

Питання 3. Особистісні характеристики бідності.

Тема 4. Психологія споживчої поведінки

Питання 1. Товарний фетишизм та демонстративне споживання.

Питання 2. Вплив типу темпераменту покупця на споживчу поведінку.

Тема 5. Психологія підприємництва

Питання 1. Аналіз феноменів підприємництва в історичному ракурсі.

Питання 2. Роль економіко-психологічного аспекту підприємництва в розвитку суспільства.

Організація самостійної роботи здобувачів освіти регламентується Положенням про самостійну роботу здобувачів освіти у ВСП «Харківській торговельно-економічний фаховий коледж Державного торговельно-економічного університету».

5. ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Для визначення рівня засвоєння здобувачами освіти навчального матеріалу використовуються такі форми оцінювання та схема розподілу балів:

№	Рейтингові оцінки	Максимальні бали
1	Поточний контроль	100
1.1	<i>Тема 1. Теоретико-методологічні засади економічної психології</i>	
	Опрацювання лекційного матеріалу	4
	Виконання практичних завдань	6
	Тестування	6
1.2	<i>Тема 2. Економічна свідомість та економічна поведінка</i>	
	Опрацювання лекційного матеріалу	4
	Виконання практичних завдань	6
	Тестування	6
1.3	<i>Тема 3. Психологія грошей</i>	
	Опрацювання лекційного матеріалу	
	Виконання практичних завдань	6
	Тестування	6
1.4	<i>Тема 4. Психологія споживчої поведінки</i>	
	Опрацювання лекційного матеріалу	4
	Виконання практичних завдань	6
	Тестування	6
1.5	<i>Тема 5. Психологія підприємництва</i>	
	Опрацювання лекційного матеріалу	4
	Виконання практичних завдань	6
	Тестування	6
1.6	Робота з викладачем	20
2	Оцінка з дисципліни	100

Форма підсумкового семестрового контролю – залік.

Оцінювання результатів навчання здобувачів освіти здійснюється за 100-бальною шкалою. Залікова оцінка визначається сумою накопичених у результаті поточного контролю балів. Мінімальна загальна кількість балів для отримання позитивної оцінки з дисципліни – 60.

Організація та проведення контрольних заходів регламентується Положенням про оцінювання результатів навчання здобувачів освіти у ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж Державного торговельно-економічного університету».

6. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Тема 1. Теоретико-методологічні засади економічної психології

Основні джерела інформації

1. Фера С. В. Економічна психологія : навчальний посібник. Чернігів : Баликіна С. М., 2020. С. 10–19.

2. Колобич О. П. Загальна психологія : навчально-методичний посібник. Львів : Растр-7, 2018. С. 6–14.

Додаткові джерела інформації

3. Економічна психологія : методичні рекомендації до вивчення навчальної дисципліни / Уклад. Н. М. Дембицька, Я. Г. Запека. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка 2020. 40 с. С. 9–13.

4. Лисак В. Ю. Формування категоріального апарату щодо організаційної поведінки персоналу. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2022. Випуск 1(34). С. 175–180.

Тема 2. Економічна свідомість та економічна поведінка

Основні джерела інформації

1. Компанієць В. В., Полякова О. М. Економічна психологія : конспект лекцій. Харків : УкрДУЗТ, 2021. Ч. 4. С. 6–22.

2. Фера С. В. Економічна психологія : навчальний посібник. Чернігів : Баликіна С. М., 2020. С. 22–55.

Додаткові джерела інформації

3. Ізмайлов Я. О., Осмятченко В. О., Панура Ю. В. Вплив економічної свідомості та культури громадян на формування податкової культури суспільства. *Економічний вісник*. Серія: фінанси, облік, оподаткування. 2020. Вип. 4. С. 34–42.

4. Мельничук Т. І. Соціально-психологічні особливості економічного самовизначення студентів у сфері зайнятості в умовах суспільних змін. *Актуальні проблеми психології*. 2019. Том I. Випуск 52. С. 55–61.

5. Погребняк А. Ю., Величко Т. О., Мазуренко М. С., Дилема в'язнів як фундаментальна модель функціонування економічних суб'єктів у мікро- та макроекономіці. *Проблеми та перспективи розвитку національної економіки*. 2019. № 23. С. 11–19.

Тема 3. Психологія грошей

Основні джерела інформації

1. Компанієць В. В., Полякова О. М. Економічна психологія : конспект лекцій. Харків : УкрДУЗТ, 2021. Ч. 4. С. 36–51.

2. Фера С. В. Економічна психологія : навчальний посібник. Чернігів : Баликіна С. М., 2020. С. 57–77.

Додаткові джерела інформації

3. Карамушка Л., Креденцер О., Паршак О. Основні тенденції розвитку психології грошей у зарубіжній та вітчизняній психології. *Організаційна психологія. Економічна психологія.* 2020. № 4 (21). С. 49–59.

4. Клименко Н. Г. Типи грошових переконань та поведінки жінок і їх зв'язок з соціально-демографічними, соціально-економічними та організаційно-професійними чинниками. *Організаційна психологія. Економічна психологія.* 2023. № 1(28). С. 106–115.

5. Комарова О. О., Братченко Л. Є. Гроші як чинник соціально-психологічного впливу на людей у сучасному суспільстві. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики* : збірник наукових праць. Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2019. Випуск 83. С. 125–133.

Тема 4. Психологія споживчої поведінки

Основні джерела інформації

1. Бурліцька О. П. Опорний конспект лекцій із дисципліни «Поведінка споживачів» за освітньо-професійною програмою підготовки бакалаврів галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 075 «Маркетинг» Тернопіль : ТНТУ ім. І. Пулюя, 2019. 111 с.

2. Фера С. В. Економічна психологія : навчальний посібник. Чернігів : Баликіна С. М., 2020. С. 92–105.

Додаткові джерела інформації

3. Нікольська А. Д. Зв'язок поведінкових стратегій споживачів і способів ухвалення рішень про купівлю. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія.* 2021. Том 32 (71) № 1. С. 57–63.

4. Петрунько О., Біленко О. (2022). Психологічні особливості споживчої поведінки особистості в умовах обмежених фінансових витрат. *Вчені записки Університету «КРОК».* 2022. №3(67). С. 134–146.

5. Скригун Н. П., Бойко І. А. Психологічні ефекти сприйняття ціни під час формування цінності бренду. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Економічні науки.* 2021. Випуск 4 (63). С. 65–69.

Тема 5. Психологія підприємництва

Основні джерела інформації

1. Компанієць В. В., Полякова О. М. Економічна психологія : конспект лекцій. Харків : УкрДУЗТ, 2021. Ч. 4. С. 66–78.

2. Психологія підприємництва та бізнесу : навчальний посібник / Гусева О. Ю. та ін. Київ : Державний університет телекомунікацій, 2019. С. 9– 85.

3. Фера С. В. Економічна психологія : навчальний посібник. Чернігів : Баликіна С. М., 2020. С. 129–139.

Додаткові джерела інформації

4. Бужимська К. О., Царук І. М. Економіко-психологічні аспекти розвитку підприємництва в сучасних умовах. *Економіка та управління національним господарством*. 2022. Випуск 67. С. 57–61.

5. Ветрова Н. В. Наукові підходи до дослідження мотивації підприємницької діяльності у студентському віці. *Теорія і практика сучасної психології*. 2020. № 1. Т. 1. С. 150–154.

6. Лантух І., Діхтяренко С. Психологічні аспекти розвитку особистісної надійності суб'єктів підприємницької діяльності. *Психологічний журнал*. 2023. № 10. С. 21–30.

7. Сердюк О. А. Психологічні чинники ефективної підприємницької діяльності особистості. *Науковий вісник ХДУ. Серія: Психологічні науки*. 2022. № 2. С. 41–47.